

Kudüs: Şiirin Kadim Kenti

Adil Dehar, Adonis'ın sanatını şu sözlerle anlatıyor, “Şair Adonis’te son olan bütün şeyler ilktir. Bu, görüşünden, açık düşüncesinden ve felsefi ustalığından ileri gelmektedir. O, anlamın ve güzel sözün şairidir; şair-düşünen ikileminde, ilk olanı sonla değil, düşündüğü sonu şiire döker. Ondaki anlam kavramı şiirin iskeletidir, hangi durumda olursa olsun, hangi şiiri yazarsa yazsın mutlaka iskeletini düşünceyle oluşturur. Felsefe, *her daim onun düşüncesinin mekânı olmuştur.*” Adonis’in sözleriyle devam edelim. Şair, *Arap Poetikası* adlı o çok kıymetli eserinde, “Şiir bana, daha ziyade insana modern teknoloji ve onun aletsel akılcılığının bağlarını kırma fırsatı veren ilk güç olarak görünür. Şayet teknoloji, insanın bilimsel akıl yoluyla kurduğu ilişkiyse, şiir de insanın insanla yani doğa aracılığıyla kendi mahiyetiyle kurduğu ilişkidir. Bu nedenle tarih, yaratıcı ve teknik anlamda şiirden yoksun olursa, gerçek insani boyuttan da yoksun olur. Dolayısıyla bu anlamıyla şiir, teknolojiye olduğu gibi bir araç konumunun ötesindedir. Daha doğrusu, dil gibi doğaldır. Şiir, insanlık bilinç tarihinde bir dönem değil, bu bilinç yapısının bir unsurudur.” sözleriyle şiirin bilinci, belki de kendi bilincini, nasıl yapılandırdığını anlatır. Şiirin düşün ilişkisini yapı bağlamında temellendirir.

Adil Dehar ve Adonis’ten yaptığım bu girişi şairin şiirini tanımak ve sözü, dilimize en son kazandırılan yapıtı *Kudüs*

Konçertosu'na getirmek için yaptım. Bir söz virtüözünü olan Adonis, üç dinin tarihsel perspektifleri ve Kudüs'e atfettikleri kutsallık ekseninde üç farklı sesi, aynı şiirinin içinde besteleyerek sözden ses sarkan, şiirinin enstrümanını yeni tellerle zenginleştiren bir şiire varıyor. Orta Doğu sadece inancın değil şiirin de beşiği olarak şiirin inançla, inancın da şiirle harmanlandığı bir yerdir. Adonis Kudüs imgesinin üzerinden, bu kadim coğrafyanın özlü sesi şiiri, bugüne düşen iz düşümleriyle yeniden var ediyor. İslam'm, Yahudiliğin ve Hristiyanlığın Kudüs'ü, şiirin nabzında ritmik düzende atar. Göksel Özet şiiriyle açılan yapıtta Kudüs, kapıların ardından duran gizemiyle bugüne ses verir: “*Kapısını yalın ayak çalın/ bir nebi açar onu, yürümeyi öğretir size, nasıl eğileceğinizi de.*” Aynı şiir ve aynı bağlamla devam edelim: “*Ne zaman bir kadının boynuna sarılsan/bir bekçi sorar sana:/ Gökten izin istedin mi?*” *Kudüs Konçertosu*, “Anlam” ve “Suretler” adlı iki bölümden oluşuyor. Adonis kitabın büyük bölümünü Anlam'a ayırmış. Sürdüğümüz izi derinleştirdiğimizde şairin,

Kudüs'ü daha çok anlamın projektörleri altında okumaya niyetlendiğini söyleyebiliriz. Zaman zaman anlam kadar anlamsızlığın da vadilerinde dolaşan şiirler karşısında, bir ağızdan dökülen anlamın bir başka kulakta nasıl anlamsızlığa dönüştüğünü de gözlemlene imkânı buluyoruz. Burada ki anlamsızlık sözünü ihtiyatlı bir şekilde kullandığımı, şairin anlamsızlığı anlamın bir diğer yüzü olarak çatıldığını özellikle belirtmek isterim. Zaten *Arap Poetikası*'nda da şairin, "fıkr" kelimesinin etimolojisine okuru çağırarak anlamın, akıldan çok kalpte var edilen bir olgu olduğuna dikkati çekmek gerektiği kanısındayım. Adonis'in sözleriyle devam edelim: "*Fıkr kelimesinin köküne dönecek olursak esas itibarıyla fıkrın akıl yönünden değil, ruh ve kalp yönünden olduğunu görürüz. Fıkr bir obje hakkında düşünmektir (hâtir). Hâtir, kalbe doğan şey veya düşüncedir. Şu hâlde düşünmek, kalp ile tefekkür etmektir.*" Adonis, okuru anlamın yurdu kalbe çağırırken bugünün dünyasına taşınan anlam zenginliğinin bir çatışma değil bir zenginlik olduğunu en azından kendisinin bunu böyle algıladığını da ustalıkla imliyor. "Çok umdum ekmekten tuzu eleştirmesini/ Çok işittim benden istediğini, gizlice: 'Neden geç kalır Kudüs'te ölüm, /neden hayatın ilerlemesi başka bir ölümdür hâlâ?/ Nasıl hapsedilir bir baş kendini icat eden kelimelerin kemerinde." Adonis, "Yere Karşı Gök" şiirine ise şu dizelerle başlıyor, "*Kudüs bir düş-bir dil./ Tarihin, öncesiyle ve sonrasıyla içinde kaynaştığı bir dil./ İnsanla gerçeklik, son ile sonsuz kaynaşıyor./ Toprak ve sudur o, dilediğin gibi yoğur.*"

Şairin *Arap Poetikası*'ndaki şiir sözcüğünün anlamına ilişkin yaptığı açıklamaya bakmak yararlı olacaktır. "Şiir kelimesinin Arapça aslına baktığımızda bildi, kavradı ve anladı anlamlarına gelen şaara kökünden geldiğini görürüz. Bu kök anlamından hareketle her ilim şiirdir. Şair de başkalarının hissetmediği yani bilmediği

şeyleri hissettirdiği (ye'suru) ve bildiği (ya'lemu) için bu adla isimlendirilmiştir. Adonis'in şu sözlerine şiire ilişkin yaptığı tespitlerin ışığında bakalım, "Şu yeryüzüne karşı yaşamayı hak eden nedir?" diyor Nietzsche'nin diliyle Zerdüşt./ Öyleyse hani o, /özgürlüğün çekici?/ Öyleyse hani o, /akılın örsü?/ İnsan nasıl olacak da lafzın içinde beliren anlamı yaratacak?/ Nasıl olacak da ruhu bir duvara saçılacak?" "Hayatın içinde hayat yok, ey Meryem/ hayat ancak suretin içinde, /kim selam verecek yarın sana, / sarılıp kardeş olduğun bu karanlıklar içinde?/ Göğüs kafesinden çıkan söz faresi, /iki duvarın arasında: ağlamanın ve ağlayanın, /gelir ve gider tarihin treni."

Kur'an nazil olduğunda Kâbe duvarlarını süsleyen yedi şiirin varlığından söz edilir. Bu şiirlerin şairleri, *Kur'an* ayetleriyle karşılaşınca *Kur'an*'ın izacı karşısında şiirlerinin mağlup oldukları söyleyerek duvardan şiirlerini indirirler. Adonis'in *Arap Divan Şiiri* adlı seçkinde "Yedi Askı" şiirlerine de yer verdiğini biliyoruz. Kudüs Konçertosu'ndaki hadiseler tam da bu bağlamda dikkati çekmek isterim. Çünkü Adonis güçlü şair sezgisiyle kitapta şiirsel değeri oldukça yüksek hadiseleri alıntılanmış. Alıntılanan hadiselerin şiirsel gücü karşısında akla, *Kur'an*'ın inmesi ve yedi şiirin Kâbe duvarlarından sökülmesi meselesi geliyor. İki örnek vermek isterim, "*Karada ve denizde şehit olan hiçbir kul yoktur ki/ Beytülmakdis'in müezzinlerinin ezanlarını/ gökten işitmemiş olsun.*" "*Tatlı sular ve dölleyici rüzgârlar/ Beytülmakdis'in kayasından çıkar.*"

Adonis'in yaşamı onun şiirini ve düşünsel yolculuğuna tanıklık etmek açısından çok değerli veriler barındırır. Büyük şairin yaşamına ilişkin bazı bilgileri paylaşmak yerinde olacaktır. Adonis, 1 Ocak 1930'da Suriye'de Kassabin kasabasında doğar. Yedi- on iki yaşları arasında *Kuran-ı Kerim*'i hatmeder. Babasının etkisiyle

daha on iki yaşındayken birçok şairi okur. Suriye'nin bağımsızlığını ilan ettiği 1944 yılında Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli bağımsızlık kutlamaları için Lazkiye'ye gelir. Adonis, bağımsızlık için yazdığı şiiri babasına göstererek Cumhurbaşkanı'nın önünde okumak istediğini söyler. Babası her ne kadar karşı çıksa da Adonis kararından vazgeçmez. Sonunda on dört yaşındaki Adonis, kürsüde bu şiiri okur. Cumhurbaşkanı bu şiiri ve küçük şairin cesaretini çok beğenir, yerinden kalkıp Adonis'i alnından öperek bir istediği olup olmadığını sorar. Adonis de cevap olarak okumak istediğini söyler. O yıl yani 1944'de Cumhurbaşkanı, Adonis'e Şam'da okuması için bir davet gönderir. Tartus Fransız okuluna kaydolun Adonis, 12 yıllık eğitimini dört yılda tamamlar. 1955'te ünlü Arap eleştirmen Halide Salih'le evlenir. Bu evlenme konusuna özellikle değindim çünkü ünlü eleştirmenin babası, Halide Edip Adivar'ın edebî ve aydın kişiliğine hayran olduğu için kızına Halide adını vermiştir. 1954'de Adonis ismini almaya karar verdiğinde gerçek adı olan Ali Ahmet Sait Eşber ismini unutturacak belki de unutacak kadar yeni ismiyle bütünleşir. Adonis, 1960'ta

Paris gezisinden döndüğünde dönemin en parlak kenti Beyrut'a yerleşti ve Lübnan vatandaşlığına geçti. Daha sonra Paris'e gitti ve oraya yerleşti. 1995'te Nazım Hikmet Şiir Ödülü'nü alan şair, 1998'den bu yana defalarca Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildi.

Metin Fındıkçı, Adonis'in şiirine ilişkin şu dikkat çekici saptamaları yapar, *“Adonis'in şiiri, akıl yoluyla olgunlaşmış dizelere dökülür. Hayata bakış açısını, akıl felsefesinden süzdürerek şiirin kalbine damutur. Bu nedenle, Adonis'in şiiri hiçbir zaman içi kof bir şiir olmamıştır, şiiri hiçbir dönem boşuna yazılmamıştır. Şiirin ilk tuğlasından son tuğlasına kadar, Orta Doğu şiir yataklarını Yunan mitolojisiyle aynı denize dökmeye uğraşmıştır ve yapısını bu temel üzerine kurmuştur.”* Adonis'in, *Doğu ve Batı* adıyla dilimize kazandırılan kitabında yer alan *“Güzel Doğu”* şiiri, Fındıkçı'nın saptamalarının ne kadar yerinde olduğunu da gösterir niteliktedir: *“Her şey hafızamda acılaştı/ Doğunun güzelliğini gördüm/ Muştumuz olan şafağı/ İzini siler, ağlayan adımlarımın yolu”*.

Mehmet ÖZTUNÇ